

Mediacja jako metoda oddziaływań resocjalizacyjnych

Zacznijmy od prostego pytania, czym jest mediacja? to hasło, na przestrzeni ostatnich lat zyskuje na popularności. Na czym polega jej istota i sens ?

Ewa Bieńkowska mówi, iż „ mediacja to próba doprowadzenia do ugodowego, satysfakcjonującego obie strony rozwiązania konfliktu karnego na drodze dobrowolnych negocjacji prowadzonych przy udziale trzeciej osoby neutralnej wobec stron i ich konfliktu czyli mediatora, który wspiera przebieg negocjacji, łagodzi powstające napięcia i pomaga - nie narzucając stronom żadnego rozstrzygnięcia - w wypracowaniu kompromisu¹

Agnieszka Rękas natomiast mówi iż -Mediacja (...).To dobrowolne porozumienie między pokrzywdzonym i sprawcą w celu naprawienia wyrządzonych szkód materialnych i moralnych przy pomocy bezstronnej i neutralnej osoby jaką jest mediator. Pozwala pokrzywdzonemu na wyrażenie jego uczuć i odczuć a także jego oczekiwań i potrzeb. Przestępca zaś pozwala na przyjęcie odpowiedzialności za skutki przestępstwa oraz podjęcia działań zmierzających do naprawienia szkody. Sprzyja trwałemu zakończeniu konfliktu między stronami lub jego złagodzeniu.²

Mając na uwadze powyższe definicje można powiedzieć również, że mediacja to dobrowolny proces, którego celem jest porozumienie pokrzywdzonego ze sprawcą w którym bezstronna i neutralna osoba trzecia (mediator) pomaga stronom konfliktu w dojściu do porozumienia i wypracowania kompromisu, który będzie dla nich zadowalający i akceptowalny a zawarta ugoda zadośćuczyni wyrządzonej szkodzie i krzywdzie. Mediacja sprzyja wzajemnej komunikacji. Daje możliwość , wypowiedzenia się zarówno pokrzywdzonemu jak i sprawcy – na co w sądzie nie ma czasu. Zło które zostało wyrządzone nie zniknie- mediacja jednak daje szansę na przedstawienie go we właściwym świetle. Nie tylko w perspektywie artykułu z kodeksu ale rzeczywistych przeżyć pokrzywdzonego. Szczera, wzajemna rozmowa, która z pewnością dla obu stron nie jest łatwa, może jednak rozładować napiętą atmosferę i spowodować to, że ofiara przestanie bać się sprawcy

W mediacji to co się zdarzyło w przeszłości schodzi na plan dalszy ważne jest jednak to co niesie przyszłość. W drodze mediacji należy dążyć do rozwiązania problem aby zarówno obecnie jak i w przyszłości nie było kolejnych i podobnych zdarzeń. Mediacja jest też okazją do ustalenia jak naprawić wyrządzoną szkodę, jak

¹ E.Bieńkowska. Poradnik Mediatora.Wyd ZPP.W-wa 1999 s.9

² A.Rękas.Mediacja w Polskim prawie karnym.Oficyna Wyd.MS W-wa 2004

zadośćuczynić pokrzywdzonemu. Czasami nie chodzi o materialne naprawienie szkody ale o usłyszenie szczerego słowa „przepraszam” Można powiedzieć, że celem nadrzędnym mediacji jest pojednanie ofiary ze sprawcą a więc doprowadzenie do sytuacji, kiedy ofiara przebacza a sprawca czuje się odpowiedzialny za swój czyn. Zdaję sobie sprawę, że nie zawsze pojednanie jest możliwe ale na pewno możliwa jest ugoda, zawierająca najlepsze warunki dla strony pokrzywdzonej

Mediacja służy zatem „oferze i sprawcy” a nie jedynie „oferze lub sprawcy” wypracowana bowiem w procesie mediacji wspólne akceptowane rozwiązanie świadczy o tym, że strony posiadały umiejętność spojrzenia na problem nie tylko z własnej perspektywy ale i z perspektywy drugiego człowieka.

Proces mediacji wyraża się również „sprawiedliwością naprawczą”. Czym jest sprawiedliwość naprawcza? Wg T.Marshalla „... to proces, w którym spotykają się wszystkie strony związane z konkretnym przestępstwem by wspólnie rozstrzygnąć, jak zaradzić skutkom przestępstwa i ich implikacjom na przyszłość”; a wg B-D Meiera „... sprawiedliwość naprawcza nie jest sprawiedliwością karną, nie nakłada kary, nie ma nic wspólnego z przypisywaniem winy, należy ją odróżnić od koncepcji klasycznej, wg której krzywda wyrządzona przez sprawcę może zostać wyrównana poprzez kolejną „krzywdę” nałożoną w formie kary”³

Sprawiedliwość naprawcza stanowi nową koncepcję w wymiarze sprawiedliwości, gdyż uwzględnia również potrzeby ofiary a sprawcy umożliwia naprawienie moralnej i materialnej szkody. Ponadto daje możliwość podmiotowego zaangażowania ofiary i sprawcy w proces mediacji a przez to może stanowić jeden z głównych czynników właściwego przygotowania przestępcy do życia w wolnym coraz lepiej wyedukowanym prawnie społeczeństwie.

Zastanawiałam się nie raz, czy można stosować mediację we wszystkich zaistniałych konfliktach międzyludzkich? Czy mediacja może być formą resocjalizacji ?

Mamy zbyt mało doświadczenia aby jednoznacznie wypowiedzieć się „za” lub „przeciw” szerokiemu stosowaniu mediacji. W Polsce instytucja ta pojawiła się na początku lat 90. po kilku latach teoretycznej dyskusji została wprowadzona, tytułem eksperymentu, do postępowania w sprawach nieletnich. Do Polskiego prawa karnego, w bardzo ograniczonym zakresie, wprowadzono ją nowymi kodyfikacjami karnymi w 1997 r Można ją było prowadzić tylko w toku postępowania przygotowawczego oraz w postępowaniu sądowym przy wstępnej kontroli oskarżenia. Wprowadzone w 2003 r zmiany kodyfikacji dawały możliwość wprowadzenia mediacji na każdym etapie postępowania sądowego a zatem również po uprawomocnieniu się wyroku. Jak słusznie uważał prof. Jerzy Śliwowski postępowanie wykonawcze jest dalszym etapem procesu karnego. Wydanie prawomocnego wyroku nie kończy sprawy lecz zamyka pewien etap postępowania zdążający do wymierzenia sprawiedliwości (wykrycia sprawcy przestępstwa, osądzenie go i wykonanie kary) Właśnie na etapie wykonywania kary jest czas i

³ Cyt za E.Dobiejewska Mediacja po wyroku, sprawiedliwość naprawcza-dlaczego nie?...Wrocławskie Towarzystwo Opieki nad Więźniami. Dolnośląski Ośrodek Mediacji.2003

miejsce na prowadzenie procesu oddziaływań wychowawczych. Czym jest wychowanie? Lesław Pytka definiuje je jako proces celowego i świadomego kształtowania ludzkich zachowań, postaw, ról społecznych czy osobowościowych, zgodnie z wcześniej założonym (...) wzorcem, modelem człowieka, którego chcemy ukształtować w toku wychowania”⁴

Proces wychowania nie kończy się z upływem wieku adolescencji lecz trwa od chwili urodzenia człowieka do końca jego życia

Podstawową zasadą przy karaniu jest to, że **nie potępia się człowieka lecz czyn, którego dokonał**. Człowiek może zbłądzić ale to nie znaczy, że całe życie musi źle postępować. Na każdym etapie swojego życia może zmienić swoje postępowanie (jeśli tylko chce). Polskie prawo karne daje szansę skazanemu na rozpoczęcie uczciwego życia; tą szansą są

- Warunkowe zawieszenia wykonywania kary pozbawienia wolności
- Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty odbywania kary pozbawienia wolności

Jestem zwolennikiem teorii stosowania szerokiego wachlarza środków probacyjnych i oddziaływań resocjalizacyjnych w warunkach wolnościowych. Stosowanie surowych kar izolacyjnych, nawet za drobne wykroczenia, czyny zabronione lub występki nie powoduje znacznego zmniejszenia przestępczości. Prawie wszyscy więźniowie kiedyś wyjdą na wolność, często bardziej aspołeczni niż przed osadzeniem. Wiadomo nie od dziś, że więzienie nie wychowuje, lecz jeszcze bardziej demoralizuje szczególnie odnosi się to do ludzi młodych, którzy z racji wieku są podatni na zmiany charakteru i sposobu myślenia.

Włączenie mediacji do katalogu środków probacyjnych ma sens.

Instytucja probacji wywodzi się z Kościoła anglikańskiego Misji Sądu Policyjnego. Postrzegała ona przestępców jako istoty ludzkie, które znalazły się w trudnej sytuacji i którym trzeba dać jeszcze jedną szansę⁵. Inspirację dla instytucji probacji w początkach jej działania stanowiła idea resocjalizacji. Używając słowa *resocjalizacja* mam na myśli podejmowanie wszelkich działań celem przekonania ludzi i stworzenia im możliwości zmiany swoich zachowań. Tak łatwo oceniamy ludzi i ich zachowanie nie zawsze jednak dociekamy dlaczego tacy są, co leży u podstaw ich czynów.

Działania resocjalizacyjne powinny koncentrować się nie tylko na przestępcy ale zmierzać do tego, aby przestępca uświadomił sobie istnienie innej osoby – ofiary i aby coś zrobił pozytywnego dla złagodzenia krzywdy którą wyrządził. Mediacja jest tą instytucją, która ułatwia komunikację międzyludzką, pozwala na zrozumienie krzywdy wyrządzonej ofierze, daje możliwość świadomego i dobrowolnego naprawienia szkody, a tym samym sprzyja resocjalizacji. Mediacja jako jedna z metod resocjalizacji skazanych może przyczynić się do ograniczenia liczby recydywistów a przez to zwiększyć poczucie bezpieczeństwa w społeczeństwie. Może również umożliwić dokonanie przekształceń postaw społeczeństwa wobec

⁴ L. Pytka. Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne. Wyd. APS W-wa 2000. s.9

⁵ M. Wright. Przywracając szacunek sprawiedliwości. PCM W-aw 2005. s.59

przestępców poprzez odejście od represyjnej polityki karnej w kierunku polityki reedukacyjno-rekompensacyjnej

Wydaje się, że kuratorzy sądowi mają wszelkie dane, żeby stworzyć możliwości dialogu między ofiarą a przestępcą, aby obie strony spojrzały na siebie jak na istoty ludzkie. Instytucja mediacji w tym przypadku jest bardzo pomocna. Dzięki niej można inaczej reagować na popełnione przestępstwo i lepiej wypełnić ideę sprawiedliwości. Obowiązek naprawienia zła dla sprawcy jest dolegliwością – musi spojrzeć ofierze w oczy, przeprosić ją, zadość uczynić jej oczekiwaniom. Mediacja daje więc możliwość innego spojrzenia na zaistniały konflikt. Sprawiedliwość naprawcza, która jest celem mediacji, jest zupełnie czymś innym niż sprawiedliwość odwetowa, realizowana przez sądownictwo.

Badania przeprowadzone w latach 1990/ 91 w Wielkiej Brytanii wykazały, że w sprawach w których doszło do mediacji zarówno ofiary jak i sprawcy byli zadowoleni z takiego spotkania chociaż na początku obawiali się go⁶ Podobne badania przeprowadzone w 4 stanach USA udowodniły, że 81 % przestępców biorących udział w mediacji wypełniło obowiązek odszkodowania podczas gdy w grupie sprawców, którzy nie uczestniczyli w mediacji z obowiązku tego wywiązało się jedynie 58 %⁷

Cytowane wyżej badania napawają optymizmem. Jestem przekonana, że instytucja mediacji, w polskim wymiarze sprawiedliwości zostanie w pełni doceniona i będzie szeroko praktykowana na każdym etapie postępowania. Prawo karne nie może uwalniać się od etycznego pojęcia winy i odpowiedzialności i poprzestawać wyłącznie na pojęciu juredycznym. Sprawiedliwość naprawcza mogłaby stać się tym czynnikiem, który daje możliwość stosowania alternatywnych środków rozwiązywania konfliktów pomiędzy ofiarą a sprawcą przestępstwa. Prawdłowo prowadzony proces mediacji jest jednym ze sposobów budowania probacji czyli wychowania do wolności i może być również składnikiem wiktymologii.

Bibliografia:

1. .E.Bieńkowska.Poradnik mediatora.Wyd ZPP W-wa 1999
2. L.Gardocki.Prawo karne. Wyd. C.H.BECK W-wa 1995
3. L.Pytka.Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne. Wyd. APS W-wa 2000
4. A.Rękas. Mediacja w Polskim prawie karnym. Oficyna Wyd MS W-wa 2004
5. M.Wright. Przywracając szacunek sprawiedliwości. Wyd PSEP W-wa 2005
6. Sprawiedliwość Naprawcza w rozwiązywaniu konfliktów lokalnych i transgranicznych. Jubileuszowe Seminarium .Wrocław. 24-25.09.2004 Dolnośląski Ośrodek Mediacji.

⁶ M. Wright. Tamże.s.181

⁷ Tamże.s.182

Artykuły:

1. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. Program pomocy ofiarom przestępstw..
www.pomoc.brpo.gov.pl
2. E.Dobiejewska. Mediacja pomiędzy ofiarą i sprawcą przestępstwa. Wrocławskie Towarzystwo Opieki nad Więźniami.
3. E.Dobiejewska. Mediacja po wyroku, sprawiedliwość naprawcza – dlaczego nie?. Wrocławskie Towarzystwo Opieki nad Więźniami. Dolnośląski Ośrodek Mediacji. Wrocław. 2003.
4. A.Murzynowski. Pod prąd – wywiad miesiąca. Służba Więzienna. Forum Penitencjarne 14.02.2006. www.sw.gov.pl
5. M.Płatek. Mediacja – szansa dla pokrzywdzonego? Niebieska Linia, Nr 2/2003
6. A.Staszewska. Sprawiedliwość naprawcza. Niebieska Linia Nr 2/ 2003